

ROMÂNIA ȘI ANTANTA ÎN CONTEXTUL DECLANȘĂRII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Nicu POHOAȚĂ*

ROMANIA AND THE ENTENTE IN THE CONTEXT OF THE OUTBREAK OF WAR WORLD I (Abstract)

In this study the author presents an analytical approach on Romania's relations with Entente, in the context of the outbreak of War World I, based on all the sources he had access to. The author also adds a number of completions and nuances, with respect to the historiographic contributions that the other historians have brought to this area of research.

The study highlights that, although Romania's diplomatic treaties with the Allied Powers influenced the decision adopted by the Romanian state to a certain extent, they did not play a leading role in it. The decision adopted by the Crown Council in Sinaia on August 3rd 1914 was based exclusively on an analysis of the opportunity to apply the treaty of alliance with the Austro-Hungarian Empire. It did not take into account the possibility of a political affinity with the Entente, and to an even lesser extent that going to war on the same side. Romania's relationship with the Entente had not been discussed given the circumstances in which the option of King Carol I was to enter war alongside the Central Powers. The solution of military restraint, supported by prime minister I. I. C Brătianu and adopted by the Romanian government, was a solution that reflected Romania's real interests. At the same time, it served as a premise for a policy which supported – even if only partially – the ideal of national unity. As a consequence, Romania's foreign policy, which had taken shape in the previous period, continued on a new basis, defined by the decision of leaving the alliance with the Central Powers.

Keywords: *diplomatic treaties, demand, offer, treaty of alliance, neutrality, armed standby, national interest, external political reorientation.*

Problema atitudinii României pe plan extern în contextul declanșării Primului Război Mondial a fost analizată în istoriografia românească cu precădere din perspectiva evoluției raporturilor sale cu Puterile Centrale, fiind avută în vedere în mod deosebit exprimarea poziției oficiale de neutralitate a statului român, în urma desfășurării Consiliului de Coroană de la Sinaia din 3 august 1914. Dezangajarea

---

* Conf. univ. dr., Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Arhivistică, București: președinte al Filialei București a Societății de Științe Istorice din România.

de alianța cu Austro-Ungaria, care marca începutul perioadei neutralității, a fost explicată din perspectiva înfăptuirii unității naționale, eliberarea Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Maramureșului și Bucovinei de sub stăpânire austro-ungară și unirea acestora cu România fiind dorite de întreaga societate românească. Opinia publică, favorabilă înfăptuirii acestui deziderat național, a fost factorul hotărâtor al adoptării deciziei de neutralitate armată și apoi al celei cu privire la intrarea României în anul 1916 în Primul Război Mondial împotriva Austro-Ungariei. Această perspectivă de abordare a problematicii participării României la Primul Război Mondial a fost inaugurată în istoriografia românească de către Constantin Kirițescu, care, deși nu era istoric de formație, a publicat, la doar câțiva ani de la producerea evenimentelor, în anii 1922-1924, o amplă lucrare consacrată acestui subiect, care s-a bucurat de succes, în scurt timp apărând o nouă ediție revizuită¹. Deschizător de drum al cercetărilor cu privire la această temă, autorul a influențat maniera de abordare istoriografică a problematicii respective în perioada următoare, îndeosebi prin definirea Primului Război Mondial, din punct de vedere românesc, ca fiind „Războiul întregirii României”. Cartea autorului menționat a devenit de referință, cu toate că, mai ales în prima ediție, „problema Basarabiei” fusese subestimată pentru momentul declanșării războiului, iar personalitățile care puneau pe prim-plan eliberarea acestui teritoriu prin participarea la război de partea Puterilor Centrale, puține la număr, în opinia sa, deoarece „puteau fi numărate pe degete”, au fost tratate cu accente critice, fiind învinovățite de a fi avut o atitudine filogermană, fie în perioada neutralității, fie, mai ales, după intrarea României în război de partea Antantei. Avem motive să credem că autorul a fost influențat în formularea acestor aprecieri de atmosfera de dezaprobare și chiar ostilă manifestată în societatea românească în primii ani după Marele Război față de cei care au gândit altfel înfăptuirea idealului național.

Aceeași perspectivă de abordare istoriografică găsim, în perioada interbelică, și la istoricul Nicolae Iorga, care definea Primul Război Mondial, din punct de vedere românesc, cu o formulă la fel de emblematică, ca fiind „Războiul voinții naționale”². Referirile la adepții unei intrări în război de partea Puterilor Centrale pentru eliberarea Basarabiei sunt foarte vagi, opinia publică fiind în favoarea unui război alături de Antanta, pentru eliberarea teritoriilor românești stăpânite de Austro-Ungaria³. Cu câțiva ani înainte, Nicolae Iorga explicase pe larg, într-o

---

¹ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1918*, vol. I-III, ediția a II-a, București, Atelierele „Cartea Românească”, 1925-1927.

² Așa se intitulează capitolul respectiv din sinteza scrisă de marele istoric. Vezi Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, vol. X, partea I, *Întregirii*, ediția a II-a, volum îngrijit de Georgeta Filitti și Gheorghe Buzatu, București, Editura Enciclopedică, 2011, pp. 233-281. Ediția princeps a sintezei de istoria românilor, scrisă de Nicolae Iorga, în 10 volume, a fost publicată în anii 1936-1939.

³ Referindu-se la intrarea României în război în anul 1916, Nicolae Iorga scria: „Astfel începea, în mijlocul, nu al unui entuziasm popular, care nu e în firea unui popor trecut prin atâtea încercări și care se știe totdeauna înconjurat de primejdii, ci într-o atmosferă de senină acceptare a jertfei ce se prevedea lungă și grea, războiul pe care-l ceruse zgomotos strada [s.n.] și care formase un nou obiect de ceartă între partidele politice, războiul care la unii era platforma pentru stăpânirea îndelungată a țării, iar la regele însuși rezultatul unei dureroase cercetări a propriei sale conștiinți”. *Ibidem*, pp. 245-246.

lucrare cu caracter monografic⁴, „detașarea” României de Tripla Alianță, prin prisma aceluiași deziderat al înfăptuirii unității național-statale. Probabil, orientarea sa filoantantistă din timpul războiului l-a făcut să considere lipsită de realism opțiunea unei intrări în război de partea Puterilor Centrale pentru eliberarea Basarabiei. În plus, ca și în cazul lui Constantin Kirițescu, contextul istoric în care și-a elaborat lucrarea, ultimul volum fiind publicat în 1939, era la fel de nefavorabil pentru o altă abordare a atitudinii celor care au avut o orientare filogermană în anii războiului întregirii naționale. Oricum, interpretarea marelui istoric a intrat profund în conștiința publică și istorică românească, fiind preluată atât în lucrările generale, de sinteză, cât și în cele speciale consacrate temei respective.

Pe această bază s-a clădit în anii regimului comunist mitul istoriografic al existenței unui curent covârșitor majoritar al intrării României în război de partea Antantei împotriva Puterilor Centrale, atât la nivelul elitei intelectuale, cu precădere al celei politice, cât și la nivelul opiniei publice în general. „Perspectiva transilvăneană” a războiului întregirii naționale era uneori absolutizată și nu doar privilegiată în raport cu cea „basarabeană”, care ar fi necesitat o orientare a României pe plan extern contrară celei adoptate de guvernul condus de I.I.C. Brătianu. Referirile la Basarabia erau inexistente sau sporadice, iar unirea sa cu România în 1918 era prezentată sumar, în împrejurările create de prăbușirea Imperiului rus, ca urmare a victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917 și a înfrângerii Rusiei în Primul Război Mondial. În plus, „în lumina concepției materialismului dialectic și istoric”, înfăptuirea Marii Uniri era prezentată ca o împlinire a unei necesități obiective a progresului istoric, având un caracter legic, odată cu prăbușirea imperiilor multinaționale realizându-se și „desăvârșirea unității național-statale” românești. În acest context, „războiul întregirii naționale” devenea „războiul reîntregirii neamului”, prin coroborarea cu un alt mit istoriografic, cel al lui Mihai Viteazul, înfăptuitorul primei uniri politice a Țărilor Române. Unitatea era o constantă sau o permanență în întreaga istorie a românilor, la fel ca și vechimea, continuitatea și independența. Marea Unire, înfăptuită ca urmare a hotărârilor cu caracter plebiscitar ale adunărilor naționale de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia din anul 1918, era prezentată ca o încununare a întregii evoluții istorice anterioare a românilor, fiind rezultatul obiectiv al unui îndelungat proces istoric. Fiind o împlinire a unui deziderat secular, Marea Unire marca, totodată, și începutul unei noi epoci istorice. Lucrările de sinteză privitoare la istoria românilor⁵, la fel ca și cele speciale consacrate Marii Uniri⁶, erau concepute prin prisma acestor clișee interpretative.

În epocă, au apărut însă și lucrări care nu au suferit influențele ideologice și propagandistice ale regimului comunist, fiind deosebit de valoroase. Între acestea,

---

⁴ N. Iorga, *Comment la Roumanie s'est detachée de la Triplice*, Bucarest, 1933.

⁵ Vezi îndeosebi Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

⁶ Constantinescu Miron, Ștefan Pascu (coord.), *Desăvârșirea unificării statului național roman. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, București, 1968; Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. I-II, București, 1983.

menționăm, în acest context, pe cele care au abordat, cu profesionalism autentic, problema orientării politice a României pe plan extern în perioada anterioară izbucnirii Primului Război Mondial⁷, unii autori având în vedere în mod deosebit evoluția relațiilor României cu Tripla Alianță⁸. Pentru perioada războiului, realizările istoriografice cu caracter monografic au fost destul de puține și de valoare inegală⁹, toate fiind concepute însă din aceeași perspectivă „transilvăneană” de împlinire a aspirațiilor naționale ale românilor. Cartea cea mai importantă despre participarea României la Primul Război Mondial s-a lăsat foarte mult timp așteptată. Finalizată în 1959, cea de-a treia ediție a lucrării lui Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României*¹⁰, apărea, în sfârșit, într-o formă revizuită și mult îmbunătățită, în anul 1989. „Perspectiva basarabeană” asupra înfăptuirii idealului național și unirea Basarabiei cu România apăreau prezentate pe larg în paginile cărții, fapt care explică restricțiile de publicare de până atunci ale cenzurii. Publicarea sa în 1989 este de înțeles în condițiile în care regimul comunist din România afișa, tot mai mult, o linie politică naționalistă în relațiile cu U.R.S.S. Cartea lui Constantin Kirițescu a rămas inegalabilă, lucrarea respectivă fiind considerată, de către specialiști și de către publicul larg, cea mai valoroasă carte cu privire la participarea României la Primul Război Mondial până astăzi.

Perioada de deschidere intelectuală care a urmat prăbușirii regimului comunist în 1989 a fost marcată, între altele, de abandonarea vechilor clișee și paradigme de gândire specifice istoriografiei marxiste, înnoirile în domeniul cercetării istorice fiind deosebit de evidente. Pe această linie se situează publicarea tratatului de *Istoria Românilor*, sub egida Academiei Române. Volumul VII, tom II, coordonat de acad. Gheorghe Platon, conține un amplu capitol consacrat politicii externe a României în perioada 1878-1914, scris de istoricul Vasile Cristian, și un altul care se referă la situația României în timpul Primului Război Mondial, scris de Anastasie Iordache, ambii cercetători fiind specialiști veritabili, cu o înaltă apreciere și recunoaștere în mediul academic. La fel de bine este scris, de către istoricul Ion Agrigoroaiei, capitolul referitor la înfăptuirea Marii Uniri¹¹. Un interes aparte, în acord cu problematica la care ne referim, îl prezintă, de asemenea, apariția în perioada de după 1989 a unei lucrări despre Bucureștiul în anii Primului Război

---

⁷ L. Boicu, V. Cristian, Gh. Platon (coord.), *România în relațiile internaționale. 1699-1939*, Iași, Editura Junimea, 1980, pp. 302-374 (capitol scris de Vasile Cristian).

⁸ Gh.N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță (1878-1914)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.

⁹ Vezi îndeosebi Victor Atanasiu, Anastasie Iordache, Mircea Iosa, Ion Oprea, Paul Oprea, *România în primul război mondial*, București, 1979. Un interes aparte, în acord cu problematica studiului nostru, îl prezintă lucrările consacrate perioadei neutralității: Constantin Nuțu, *România în anii neutralității (1914-1916)*, București, 1972; Ema Nastovici, *România și Puterile Centrale între anii 1914-1916*, București, 1979; Ion Bulei, *Arcul așteptării: 1914, 1915, 1916*, București, 1981.

¹⁰ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1918*, vol. I-II, ediția a III-a, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

¹¹ Gheorghe Platon (coord.), *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 233-292; 395-462; 463-540.

Mondial, scrisă de istorici de marcă, consacrați în lumea științifică¹². Deosebit de benefică a fost și reeditarea unor lucrări scrise de autori străini sau traducerea altora mai noi în limba română. Dintre autorii străini care au abordat cu deosebită competență acest subiect în cadrul unor lucrări de sinteză mai ample cu privire la istoria românilor menționăm pe R. W. Seton-Watson¹³ și Keith Hitchins¹⁴.

În analiza problematicii în discuție, avem de-a face uneori chiar cu revizuirii interpretative radicale, care vizează nu numai renunțarea la formule lingvistice de tip șablon, discutabile în raport cu realitățile pe care le desemnează, ci și realizarea unor noi abordări istoriografice de fond. Probabil, îndepărtarea în timp de momentul producerii evenimentelor și dispariția unor factori conjuncturali care au influențat interpretarea istoriografică au creat premisele unor noi abordări, comparativ nu numai cu perioada regimului comunist, ci chiar și cu perioada interbelică.

Deschizător al unei noi perspective de cercetare a fost istoricul Florin Constantiniu¹⁵, care a făcut distincția între cele două „priorități” pe care le aveau românii în momentul declanșării Primului Război Mondial: cea a asigurării securității naționale (asigurarea în fața Rusiei, prin sprijinul Puterilor Centrale) și cea a realizării unității naționale (prin renunțarea la Basarabia și intrarea în război de partea Antantei împotriva Austro-Ungariei). Decizia neutralității, adoptată în urma Consiliului de Coroană din 3 august 1914, a fost urmată de doi ani de dezbateri aprinsă pe această temă, care a cuprins întreaga scenă politică românească. Distinsul istoric a considerat că această gravă dilemă s-a manifestat numai la nivelul clasei politice, deoarece la nivelul opiniei publice confruntarea era deja tranșată în momentul izbucnirii Primului Război Mondial, în favoarea eliberării teritoriilor românești stăpânite de Austro-Ungaria, în primul rând a Ardealului. S-au confruntat atunci partizanii securității naționale (P. P. Carp, C. Stere etc.) și cei ai unității naționale (Ion I. C. Brătianu, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, N. Iorga etc.). Evident, ne încredințăm istoricului Florin Constantiniu, „și unii și alții voiau securitatea țării și nimeni nu respingea idealul unității; era, prin urmare, vorba de prioritatea acordată securității sau unității naționale [s.n.]”. Rezultă din această interpretare istoriografică că ambele formule de abordare a „priorităților” prezentau grave inconveniente, deoarece permiteau realizarea doar a unei uniri parțiale a teritoriilor românești: a Basarabiei, dar fără Transilvania, pentru cei care puneau pe primul plan securitatea națională, și invers, a Transilvaniei, fără Basarabia, pentru cei care susțineau ca fiind prioritară unitatea națională. Teama de Rusia era comună pentru susținătorii ambelor variante avute în vedere. Istoricul Florin Constantiniu aprecia că

---

¹² Șerban Rădulescu-Zoner, Beatrice Marinescu, *Bucureștii în anii Primului Război Mondial. 1914-1918*, București, Editura Albatros, 1993.

¹³ R. W. Seton-Watson, *O istorie a Românilor. Din perioada romană până la desăvârșirea unității naționale*, traducere, introducere și note explicative de Constantin Ardeleanu, cu un cuvânt înainte de Dennis Deletant, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2009.

¹⁴ Keith Hitchins, *România. 1866-1847*, traducere din engleză de George G. Potra și Delia Răzdolescu, București, Editura Humanitas, 1994 (lucrarea a fost reeditată de mai multe ori până în prezent).

¹⁵ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997, pp. 272-286.

„în ceea ce privește Rusia, partizanii Antantei, fără să conteste amenințarea venită din partea ei (experiența din 1878 nu fusese uitată), considerau că tocmai de aceea e mai bine ca România să-i fie aliată, nu dușmană”. Ducând tratative secrete cu Antanta, în vederea intrării României în război de partea sa, I.I.C. Brătianu a fost, de aceea, extrem de prudent, regretând în martie 1915, potrivit observației istoricului Florin Constantiniu, „timpul când Germania avea preponderența în Europa”, adică perioada în care securitatea României era asigurată cu ajutorul Triplei Alianțe.

Cartea în care istoricul Florin Constantiniu a făcut aceste aprecieri nu este însă una cu caracter monografic, pentru a aprofunda cercetarea sa, fiind una de sinteză, dar care, chiar prin titlu, ne avertizează asupra sincerității autorului. Ea a avut însă meritul incontestabil de a fi deschis calea altor cercetători pentru continuarea investigațiilor pe această temă. Astfel, relativ recent, istoricul Lucian Boia a consacrat o amplă lucrare analizei atitudinii elitelor intelectuale de orientare germanofilă în anii Primului Război Mondial¹⁶. Cartea este deosebit de interesantă, fiind de-a dreptul captivantă pentru cititorul avizat, iar pentru specialiștii autentici o sursă de reflecții și de dezbateri istoriografice de mare profunzime asupra temei tratate. Dincolo de ineditul informațiilor prezentate pentru fiecare personalitate în parte, este impresionantă schimbarea paradigmei de gândire pe care o propune autorul pentru înțelegerea Primului Război Mondial din perspectivă românească. Prăbușirea mitului istoriografiei comuniste cu privire la existența unui curent filoantantist majoritar, manifestat la nivelul elitelor intelectuale, este în măsură să zdruncine și să bulverseze întreaga conștiință istorică românească cu privire la acest eveniment deosebit de important din istoria românilor. Ponderea aproximativ egală a curentului filogerman, demonstrată de autor, nu face altceva, în opinia noastră, decât să scoată în evidență consecințele asigurării vreme de mai bine de trei decenii a securității României pe plan extern cu sprijinul Germaniei, prin aderarea la Tripla Alianță în 1883. Analiza modului în care această parte a elitei intelectuale, de orientare filogermană, concepea realizarea idealului național, prin susținerea în fond a vechii orientări de politică externă, era absolut necesară în istoriografia românească. Astfel, perspectiva de abordare a întregii problematice cu privire la participarea României la Primul Război Mondial și la înfăptuirea Marii Uniri devine mult mai largă și mai complexă.

Dacă relațiile României cu Puterile Centrale au făcut obiectul mai multor lucrări istoriografice, atât pentru perioada anterioară războiului, cât și pentru perioada desfășurării acestuia, relațiile României cu Antanta au fost mai puțin cercetate, fiind până nu demult obiectul unor lucrări disparate, care nu realizau decât abordări secvențiale¹⁷. În ceea ce ne privește, referitor la această temă de

---

¹⁶ Lucian Boia, „Germanofilia”. *Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, București, Editura Humanitas, 2013.

¹⁷ V. Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea (1900-1916)*. *Pagini de istorie diplomatică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975; Ion M. Oprea, *România și Imperiul Rus*, vol. I (1900-1924), București, Editura Albatros, 1998; A. Iordache, *Reorientarea politică a României și neutralitatea armată. 1914-1916*, București, Editura Paideia, 1998; Dumitru Preda, *România și Antanta. Avatarurile unei mici puteri într-un război de coaliție. 1916-1917*, Iași, Institutul European, 1998.

cercetare, am realizat pentru prima dată în istoriografia românească o sinteză a relațiilor României cu Antanta în perioada premergătoare declanșării Primului Război Mondial¹⁸. În studiul de față, pe linia acestor preocupări de cercetare mai vechi, ne propunem o abordare analitică a relațiilor României cu Antanta în contextul declanșării Primului Război Mondial, prin valorificarea tuturor surselor documentare la care am avut acces până în prezent. Pe linie interpretativă, ne propunem să aducem unele completări sau nuanțări, în raport cu contribuțiile istoriografice ale altor autori la cercetarea temei.

După declanșarea crizei internaționale din iulie 1914 și apoi a Primului Război Mondial, eforturile diplomației Puterilor Centrale de a impune României o linie politică conformă cu prevederile tratatului de alianță aveau slabe șanse de reușită. Contribuia la aceasta în mod esențial ostilitatea opiniei publice din România față de Austro-Ungaria, fapt de care factorii de decizie de la București nu puteau să facă abstracție. Însuși regele Carol I, influențat în cele din urmă de insistențele germane pentru menținerea vechii orientări politice, își dădea seama de dificultatea aplicării prevederilor tratatului cu Austro-Ungaria. În adoptarea unei decizii de maximă importanță, cerută de împrejurările izbucnirii războiului, alături de „factorul național”, un rol semnificativ l-a avut, totodată, și puternica ofensivă diplomatică a Antantei. România se găsea deopotrivă între puternicele presiuni care se exercitau atât din partea Puterilor Centrale, cât și din partea Antantei. Pe căi și cu mijloace pe care le avea la îndemână, fiecare grupare a Marilor Puteri încerca să atragă România de partea ei. În cele din urmă aveau să prevaleze marile interese naționale ale statului român.

Este evident că, după vizita țarului Rusiei la Constanța din iunie 1914, relațiile României cu Antanta, în împrejurările declanșării crizei internaționale determinate de asasinarea la scurt timp a arhiducelui Franz Ferdinand, aveau să înregistreze mutații semnificative. Însuși ministrul Austro-Ungariei la București, contele Czernin, considera că „ziua de la Constanța reprezintă o piatră miliară în cursul vieții Statului român și poate și în aceea a Monarhiei [austro-ungare – n.n.]”¹⁹.

Pe data de 29 iunie 1914, a doua zi după atentatul de la Sarajevo, C. Blondel, ministrul Franței acreditat în România, transmitea de la București că acesta a cauzat „o profundă impresie. Regele a fost în mod deosebit afectat. [...] Presa este unanimă în a deplora atentatul. [...] Astăzi, Senatul și Camera Deputaților, după ce prim-ministrul și ministrul Afacerilor Externe au exprimat în numele guvernului profunda emoție cauzată de atentat și foarte sincerele regrete [...], au suspendat ședința în semn de doliu, după ce președinții acestora s-au asociat sentimentelor guvernului”. Blondel își exprima speranța că, „pe de o parte, Austria va manifesta moderație și, pe de alta, că Serbia va evita cu grijă orice ar putea furniza adversarilor

---

¹⁸ Nicu Pohoată, *România și Tripla Înțelegere*, București, Editura Cavallioti, 2003.

¹⁹ N. Iorga, *Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național*, București, Editura Pro, 1999, p. 154.

săi pretextul unei atitudini belicoase”²⁰. Aceleași informații erau transmise retrospectiv, pe data de 6 iulie 1914, și la Foreign Office de la Legația Marii Britanii. Se adăuga, în plus, printre altele: „Curtea română va intra în patru săptămâni de doliu și a anunțat că prințul moștenitor al Coroanei va asista la înmormântarea din Viena. Presa, manifestând sincera compasiune din partea României, a remarcat că arhiducele ar fi fost un mare «protector al minorităților și un suporter al scopurilor naționale»”²¹.

O mare îngrijorare a produs știrea despre atentatul de la Sarajevo în Rusia, deoarece acesta putea furniza Austro-Ungariei pretextul unei acțiuni militare împotriva Serbiei, situație de care guvernul de la Sankt Petersburg nu putea rămâne indiferent²².

Semnificativ ni se pare faptul că în momentul declanșării crizei din iulie 1914, relațiile României cu Antanta evoluaseră destul de mult în sensul manifestării unor disponibilități reciproce pentru consultări politice. Fără îndoială că deschiderea înregistrată în relațiile româno-ruse după vizita țarului Rusiei la Constanța a avut un rol important. Ea a continuat să se manifeste și în perioada următoare, fapt pus în evidență, printre altele, de prezența atașatului militar român de la Sankt Petersburg, maiorul Prodan, la manevrele ce aveau loc în regiunea Odessei la începutul lunii iulie și de vizita în Rusia a unei delegații de ofițeri ai Regimentului 6 roșiori, a cărei comandă onorifică o primise țarul cu ocazia întâlnirii sale cu regele României. Constantin Diamandy, ministrul României la Sankt Petersburg, informa în rapoartele sale din 8 și 9 iulie 1914 pe Em. Porumbaru, ministrul român de Externe, că șeful misiunii, colonelul Herescu, a fost primit de către țarul Rusiei într-o audiență la Peterhof, prilej cu care i-a oferit șefului statului rus uniforma Regimentului 6 roșiori și i-a înmănat o scrisoare din partea regelui Carol I. Interesant este să semnalăm că în textul respectivei scrisori, pe lângă „omagiile noastre cele mai profunde”, exprimate din considerente protocolare, suveranul român specifica faptul că respectivul regiment „a fost creat în 1877 pe câmpul de bătălie”, fiind „demn de această înaltă favoare”. La fel de interesant ni se pare să arătăm că vizita delegației militare române a avut loc în momentul în care președintele Franței, Raymond Poincaré, se afla în Rusia. În onoarea înaltului oaspete francez s-au organizat ample festivități la Crasnoe-Selo, țarul însuși invitând pe membrii misiunii militare române să participe, împreună cu personalul legației de la Sankt Petersburg, la dejunul de gală și la festivitățile militare²³. În raportul său din 12 iulie 1914, ministrul României la Sankt Petersburg, C. Diamandy, informa că la dejunul de gală „Majestatea Sa a ridicat paharul pe rând către domnii Poincaré, Viviani, Paléologue și către mine și mi-a exprimat satisfacțiunea Sa de a vedea pe ministrul României în uniforma regimentului 5 roșiori, ceea ce considera

²⁰ *Documents diplomatiques français (1871-1914)* (în continuare D.D.F.), Paris, 1929-1959, 3e série, tome X, doc. nr. 457, pp. 656-658. Blondel către Viviani, 29 iunie 1914.

²¹ *British Documents on the Origins of the War (1898-1914)* (în continuare B.D.O.W.), London, 1926-1938, tome XI, doc. nr. 43, p. 35. Akers Douglas către Sir Edward Grey, 6 iulie 1914.

²² Vezi amplele extrase din presa rusă în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.), Fond 71-1914, E2, Partea a II-a, Petrograd, 1914-1924, vol. 13, Rapoarte politice de la Petersburg, 1914, ff. 123-132.

²³ *Ibidem*, ff. 135-136.

a fi o delicată atențiune a Majestății Sale Regelui”. La festivitățile militare de la Crasnoe-Selo, misiunea militară română și membrii legației de la Sankt Petersburg au asistat „în suita Împăratului”, împreună cu înalții oaspeți francezi și cu cele mai marcante personalități politice și militare ale Rusiei²⁴. Toate acestea nu au scăpat atenției presei ruse, care le dădea, potrivit aprecierii lui C. Diamandy, „o interpretare politică”²⁵.

Cu o zi înainte ca ministrul român C. Diamandy să trimită acest ultim raport către Em. Porumbaru, ministrul de Externe al României, Sazonov cerea ministrului rus la București, Poklewski-Koziell, să atragă atenția guvernului român că, dacă Austria asaltează astăzi Serbia acuzând-o de iredentism, mâine aceeași soartă o va aștepta pe România sau va fi forțată să renunțe ea însăși la „realizarea idealului său național”²⁶.

Agravarea tensiunii în relațiile dintre Austro-Ungaria și Serbia, fapt care făcea iminent un război, a determinat o reacție foarte promptă din partea Rusiei. Pe data de 18 iulie 1914, maiorul Prodan, atașatul militar al României la Sankt Petersburg, informa Bucureștiul, cu titlu „confidențial urgent”, că în ședința guvernului rus s-a decis mobilizarea generală. Ea a fost comunicată deocamdată doar pentru unele circumscripții, fiind în fapt o mobilizare parțială. Se mai specifica că „Bulgaria mobilizează de două zile, fiind în înțelegere perfectă cu Germania, Austria și Turcia”. Referitor la România, maiorul Prodan preciza: „România va lucra direct contra Bulgariei și Turciei. *Nici un soldat rus pentru cooperarea cu România* [s.n.]”²⁷.

A doua zi, consulul general al României la Ismail relata că s-au desfășurat în zilele de 17 și 18 iulie mari manifestații în sprijinul Serbiei, unele chiar în fața consulatului român. Fiind surprins de către demonștranzii care strigau „Trăiască Serbia”, „Jos Austria”, consulul român arăta că aceștia i-au oprit trăsura și au scandat îndelung „Trăiască România”, „Trăiască regele Carol”. Manifestația s-a prelungit în fața consulatului unde s-au ținut discursuri și s-a cântat imnul rusesc. Deoarece lozincile menționate la adresa României continuau să fie strigate îndelung, consulul român a ieșit la balcon, le-a mulțumit demonștranzilor pentru omagiul adus țării și suveranului său și a strigat la rândul-i: „Trăiască M.S. Țarul”, „Trăiască Rusia”²⁸.

Pe data de 21 iulie 1914, Blondel îl informa pe Bienvenu-Martin, ministrul interimar de Externe al Franței, că „guvernul român se preocupă de concentrarea de trupe care are loc în Bulgaria de-a lungul frontierei României”. Ca atare, diplomatul francez arăta că ministrul român de Externe, „făcând cunoscută situația la

²⁴ *Ibidem*, ff. 137-138.

²⁵ *Ibidem*, ff. 139-141. C. Diamandy către Em. Porumbaru, 14 iulie 1914.

²⁶ *Documents diplomatique secrets russes. 1914-1917*, Paris, Payot, 1928, p. 20. Sazonov către Poklewski, 13 iulie 1914.

²⁷ A.M.A.E., Fond 71-1914, E2, Partea a II-a, Petrograd, 1914-1924, vol. 13. Rapoarte politice de la Petersburg, 1914, ff. 142-143.

²⁸ *Ibidem*, Fond 71-1914, E2, Partea a II-a, Petrograd-Ismail, 1914-1924, vol. 14. Rapoarte politice de la consulatul român din Ismail, ff. 280-281.

Belgrad și la Atena, a lăsat să se înțeleagă că este gata să facă față oricăror evenimente, dar ar fi bucuros să știe că, în caz de conflict româno-bulgar, Serbia și Grecia nu vor rămâne indiferente și vor acționa de acord cu guvernul român pentru a veghea la menținerea stării de lucruri instituită prin tratatul de la București²⁹. A doua zi, Blondel, într-un nou raport, arăta că ministrul român la Sofia a primit instrucțiuni pentru a trata cu partea bulgară în vederea încetării incidentelor de frontieră și pentru a primi „lămuriri asupra mișcărilor de trupe care au loc în ultimele zile de-a lungul frontierei românești”³⁰. Știrile furnizate de Blondel au fost considerate foarte importante la Paris, drept dovadă că au fost transmise printr-o circulară tuturor ambasadelor franceze din capitalele Marilor Puteri și ale țărilor balcanice³¹. Într-un nou raport, din aceeași zi, Blondel preciza că între timp a aflat că „guvernele sârb și grec, conform dorinței exprimate de către guvernul român, au făcut să se înțeleagă la Sofia că un conflict cu România nu le va lăsa indiferente”³².

În timp ce România era confruntată cu pericolul unui atac din partea Bulgariei, relațiile sale cu Marile Puteri ale Antantei au fost amplificate de trimiterea notei ultimative a Dublei Monarhii către Serbia, pe data de 23 iulie 1914.

La Sankt Petersburg, chiar în după amiaza zilei în care se aflase de ultimatumul austro-ungar, C. Diamandy a avut consultări cu Sazonov și cu ambasadorii Franței și Angliei³³. Cum pregătirile de război ale Rusiei nu erau încheiate, Sazonov, cu ocazia consfătuirii amintite, a cerut ambasadorilor Franței și Angliei, cât și ministrului plenipotențiar român, să transmită guvernelor lor dorința Petersburgului de a elabora în comun un plan de acțiune în vederea evitării unui război între Serbia și Austro-Ungaria. Se cerea României „să facă o intervenție amicală nu numai la Belgrad, dar și la Viena, pentru atenuarea unor exigențe excesive ale ultimatumului”³⁴, în același timp guvernul român fiind solicitat să se alăture demersului diplomatic al Rusiei, făcut în capitalele Marilor Puteri, în vederea obținerii din partea Austro-Ungariei a unei prelungiri a termenului de expirare a ultimatumului amintit³⁵.

Fiind solicitat și de guvernul italian pentru o intervenție ponderatoare a României atât la Belgrad, cât și în capitalele Puterilor Centrale³⁶, prim-ministrul I.I.C. Brătianu a acționat în consecință. La Belgrad a fost trimis cu misiune specială Nicolae Cantacuzino, fost consilier de legație la Viena. El trebuia să convingă guvernul sârb să accepte condițiile formulate de Austro-Ungaria. Prim-ministrul Pasici a refuzat însă să accepte soluția propusă de guvernul român, în extremis,

²⁹ D.D.F., 3e série, tome X, doc. nr. 545, pp. 773-774. Blondel către Bienvenue-Martin, 21 iulie 1914.

³⁰ *Ibidem*, doc. nr. 552, p. 783-784. Blondel către Bienvenue-Martin, 22 iulie 1914.

³¹ *Ibidem*, doc. nr. 556, p. 786, 22 iulie 1914.

³² *Ibidem*, doc. nr. 560, p. 793-795. Blondel către Bienvenue-Martin, 22 iulie 1914.

³³ *Documents diplomatique secrets russes*, pp. 12-13; C. Diamandy, *Ma mission en Russie. 1914-1918*, în „Revue des deux mondes”, 15 februarie 1929, pp. 798-800.

³⁴ C. Diamandy, *op. cit.*, p. 799.

³⁵ *Mejdunarodnaia Otnošenija v epohu Imperializma* (în continuare M.O.E.I.), Moscova și Leningrad (Sankt Petersburg), 1931..., seria III, t. V, nr. 72. Poklewski către Sazonov, 12/25 iulie 1914.

³⁶ Gh.N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 408.

pentru menținerea păcii, și, în condițiile în care termenul notei ultimative austriece a expirat, Austro-Ungaria, nemulțumită de răspunsul guvernului sârb, a atacat Serbia pe data de 28 iulie 1914. Războiul începea și devenea, în scurt timp, unul mondial.

Prim-ministrul român I.I.C. Brătianu se arătase dispus să intervină și la Viena pentru a se evita un război. El o făcuse și înainte ca Rusia să formuleze o cerere în acest sens la București. Încă de pe data de 3 iulie prim-ministrul român a destăinuit lui Czernin unul din punctele secrete ale conversației pe care o avusese cu Sazonov, cu prilejul vizitei țarului la Constanța, și anume că, în cazul unui atac al Austro-Ungariei împotriva Serbiei, Rusia va oferi acesteia din urmă ajutorul său militar³⁷. Inițiativa sa de a intimida astfel Viena nu a fost încununată de succes. După cererea formulată în acest sens de către Rusia guvernului român, I.I.C. Brătianu a reluat un astfel de demers. Era însă prea târziu, deoarece ultimatumul a expirat și, în această situație, nu a putut cere diplomatului austriac Czernin decât o oprire a ostilităților și o reîncepere a tratativelor, pentru a se da posibilitatea Serbiei să acorde reparațiile reclamate de Austria³⁸.

Diplomația engleză, care altădată salvase pacea printr-o intervenție eficace la Berlin, s-a pus prea târziu în mișcare. La 25 iulie 1914 Sir Eduard Grey a propus Germaniei, prin intermediul ambasadorului ei la Londra, Lichowsky, să sugereze Vienei o prelungire a termenului acordat pentru răspunsul Serbiei și, în cazul unei tensiuni între Austria și Rusia, o mediere din partea Angliei, Germaniei, Franței și Italiei. Jagow nu a comunicat însă propunerea la Viena decât după expirarea termenului³⁹.

În timpul în care Marile Puteri ale Antantei făceau aceste eforturi pentru evitarea războiului, colaborând în acest sens cu diplomația română, guvernele de la Paris, Petersburg și Londra erau preocupate să afle care ar fi atitudinea României în cazul în care totuși acesta ar izbucni. Se căuta totodată să se influențeze poziția guvernului de la București, într-un sens favorabil Antantei, în situația în care, odată declanșat, războiul avea să se extindă prin punerea în aplicare a sistemelor de alianțe existente.

Blondel relatează pe 27 iulie 1914, într-un raport către Bienvenue-Martin, că ministrul de Externe al României i-a declarat că statul român „se consideră solidar cu Grecia și Serbia pentru a face să fie respectate clauzele tratatului de la București și deci, dacă Bulgaria ar vrea să profite de evenimentele actuale [...], România și Grecia se vor pune de acord pentru a lua măsurile cele mai potrivite, cu scopul de a se opune unei acțiuni armate bulgare”. În același timp, ministrul de Externe român preciza că, „dacă Austria ar dori să modifice prin acțiunea sa statu-quo-ul stabilit prin amintitul tratat, solidaritatea României și Serbiei va trebui să se manifeste numaidecât”⁴⁰.

---

³⁷ *Ibidem*, p. 407.

³⁸ *Ibidem*, p. 410.

³⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 436.

⁴⁰ D.D.F., 3e série, tome XI, doc. nr. 154, p. 127-128. Blondel către Bienvenue-Martin, 27 iulie 1914.

În aceeași zi, Blondel, într-un alt raport, preciza că punctul de vedere expus de către ministrul de Externe român a fost discutat într-o ședință a guvernului, care și l-a însușit, „angajând deja responsabilitatea României”. Se estima însă că „regele se va resemna cu greu să intre în luptă contra Austriei”. Diplomatul francez arăta că „*opinia publică din România se manifestă din ce în ce mai categoric împotriva Austriei* [s.n.]”, desfășurându-se, în acest sens, noi demonstrații, în cadrul cărora se scandează „Trăiască Serbia” și „Jos Austria”⁴¹.

A doua zi, pe data de 28 iulie 1914, Blondel a avut o nouă întrevedere cu Em. Porumbaru, care i-a adus o serie de precizări importante privitoare la poziția guvernului. Astfel, ministrul de Externe român i-a declarat că „ar fi dificil pentru România să declare Serbiei că ea este gata să meargă împotriva Austriei, atâta timp cât această din urmă putere nu va aduce o atingere tratatului de la București”. Diplomatul francez sugera ministrului de Externe român „să caute o formulă care ar marca categoric în ochii tuturor că România ar fi formal decisă să facă să fie respectate stipulațiile tratatului [de la București – n.n.] și să se declare adversarul *oricărui* care ar aduce, într-o manieră directă sau indirectă, o modificare contrară voinței semnatarilor”. Blondel preciza că „problema a făcut obiectul discuțiilor Consiliului de Miniștri care s-a oprit definitiv la formula pe care domnul Porumbaru mi-a comunicat-o”. Diplomatul francez comenta: „Bănuiesc că regele a ezitat înainte de a subscrie punctului de vedere expus de prim-ministrul [român-n.n.]”; în plus, adăuga că „[...] suveranul nu dorește să ia o atitudine ostilă Austriei și să pară că nimic nu-l va obliga să pună în executare deciziile pe care circumstanțele i le impun”⁴².

După izbucnirea războiului dintre Austro-Ungaria și Serbia, presiunile exercitate la București de către ambele grupări politico-militare în vederea atragerii României s-au amplificat considerabil. În ipoteza extinderii războiului, atitudinea României era de maximă importanță. Precizarea acesteia era cerută tot mai insistent. Așa cum este cunoscut, pe data de 29 iulie 1914, regele Carol I, deși a declarat lui Czernin că România va rămâne neutră, a cedat în fața presiunilor germane exercitate prin Waldburg, însărcinatul cu afaceri acreditat la București, cerând prim-ministrului I.I.C. Brătianu pregătirea opiniei publice în vederea aplicării tratatului de alianță cu Austro-Ungaria⁴³. În aceeași zi, Sazonov trimitea o telegramă lui Poklewski-Koziell, prin care cerea acestuia să obțină o precizare clară a poziției guvernului român în eventualitatea unui război între Rusia și Austro-Ungaria. „Vă rog, scria Sazonov, să-i transmiteți lui Brătianu ceea ce urmează: Dacă va avea loc într-adevăr un conflict între Austria și Serbia, noi întrevădem intervenția noastră pentru a evita distrugerea acesteia din urmă. Acesta va fi scopul războiului nostru cu Austria, dacă acest război este inevitabil. Răspunzând în acest mod întrebărilor puse de Brătianu, vă rog la rândul dumneavoastră să-l întrebați în

⁴¹ *Ibidem*, doc. nr. 172, p. 143.

⁴² *Ibidem*, doc. nr. 232, pp. 194-196. Blondel către Viviani, 28 iulie 1914.

⁴³ N. Iorga, *Comment la Roumanie s'est détachée de la Triplice*, p. 78; Gh.N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 412. Vezi și C. Diamandy, *op. cit.*, p. 816.

mod categoric asupra poziției pe care o ocupă România și făcând aceasta să-l convingeți că noi nu excludem posibilitatea unor avantaje pentru România dacă ea va lua parte alături de noi la un război împotriva Austriei [s.n.]. Noi am dori să știm care este punctul de vedere al guvernului român în această problemă”⁴⁴.

Poziția adoptată de către prim-ministrul român la solicitarea făcută de Sazonov a fost bine pusă în evidență de către istoricul Șerban Rădulescu-Zoner, care reliefa astfel marea abilitate diplomatică a lui I.I.C. Brătianu: „După cum a reieșit din analiza politicii lui I.I.C. Brătianu, de-a lungul crizei internaționale din iulie 1914, acesta de la bun început n-a urmărit o alăturare deschisă a țării de partea Antantei, cu toate că milita de fapt pentru o reorientare treptată a alianțelor României, singura soluție pe care o întrezărea, în conjunctura internațională a vremii, în vederea desăvârșirii unității statale. Orientarea pro-germană a regelui, în opoziție cu opinia publică din țară, și teama izbucnirii unei crize monarhice, pericolul real prezentat de Bulgaria, în sfârșit o anumită neîncredere față de Rusia țaristă au stat la baza rezervei adoptată de premierul român față de presiunile Antantei pentru imediată intervenție a României în război. El s-a temut totuși ca prin adoptarea simplei neutralități guvernul să nu piardă ocazia ce i se oferise de a ajunge la realizarea desăvârșirii unității statale cu sprijinul extern al Rusiei și Franței. Printr-un complicat joc diplomatic, premierul român a reușit până la urmă ca înseși guvernele de la Petersburg și Paris să ofere României Transilvania, în schimbul adoptării neutralității de către cabinetul din București”⁴⁵.

Istoricul menționat, unul dintre cei mai redevabili cercetători ai problematicii în discuție, a prezentat pe larg desfășurarea acestui „complicat joc diplomatic”⁴⁶, după cum a fost avut în vedere și de istoricul Ion M. Oprea, autorul singurei lucrări speciale despre relațiile româno-ruse din această perioadă⁴⁷. Cu toate acestea, în opinia noastră, unele aprecieri necesită anumite nuanțări și precizări, cu scopul de a pune mai bine în evidență orientarea politicii externe a României în momentul izbucnirii Primului Război Mondial.

Din perspectiva relațiilor României cu Antanta, evident că angajarea unor discuții cu Rusia, legate de avantajele pe care le-ar fi avut statul român prin alăturarea de partea Triplei Înțelegeri într-un război mondial, prezintă o importanță particulară. Aceste discuții în care, așa cum vom vedea, se va implica și diplomația franceză, exprimau în mod elocvent stadiul relațiilor României cu Antanta în preajma declanșării Primului Război Mondial și sunt sugestive pentru orientarea politicii externe românești. Din perspectivă istorică, apreciem în acest sens că

---

⁴⁴ Ardeleanu, Ion, Vasile Arimia, Ionel Gal, Mircea Mușat (coord.), *1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe (1879-1918)*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 443 (în continuare *1918 la români...*).

⁴⁵ Gh.N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, pp. 413-414. În consens cu această apreciere, precizăm că asemenea ofertă nu a fost făcută de către Rusia și Franța până la Consiliul de Coroană din 3 august 1914.

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 414-416.

⁴⁷ Ion M. Oprea, *op. cit.*, pp. 69-70.

cererea adresată de către Sazonov prim-ministrului român pe data de 29 iulie 1914, deci chiar a doua zi după declanșarea războiului austro-sârb, marca începutul unor negocieri româno-ruse care vor duce în final la semnarea acordului dintre cele două state pe data de 27 septembrie/10 octombrie 1914. Până la 3 august 1914 tratativele ajunseseră într-un anumit stadiu, fără însă ca diplomațiile rusă și franceză să ofere garanțiile unirii Transilvaniei cu România doar prin adoptarea neutralității, acest fapt fiind recunoscut ca fiind posibil, de către Paris și Petersburg, doar prin participarea armatei române alături de Antanta la război.

Debutul acestor negocieri a fost pregătit de întreaga evoluție a relațiilor dintre România și Rusia din perioada anterioară, care a înregistrat în timpul vizitei țarului Rusiei la Constanța un moment de referință, dar mai ales a fost favorizat de consultările pe care le avusese guvernul român cu Marile Puteri ale Antantei în vederea adoptării unui plan de acțiune comun pentru evitarea izbucnirii războiului. Aceste negocieri s-au desfășurat în condițiile unor presiuni deosebit de puternice efectuate de către Puterile Centrale pentru a impune guvernului român aplicarea tratatului de alianță din 1883 și au influențat într-o manieră semnificativă decizia României, care a fost adoptată de către Consiliul de Coroană de la Sinaia din 3 august 1914.

Așa cum am arătat deja, cu alt prilej,⁴⁸ obiectivele fundamentale ale Antantei în relațiile cu România erau legate de scoaterea acesteia din alianța cu Puterile Centrale și atragerea sa de partea Triplei Înțelegeri. În acest sens au acționat în mod concertat, deosebit de activ, diplomațiile franceză și rusă. Pentru Rusia, în particular, era esențial ca aceasta să se asigure de neutralitatea României în cazul unui război austro-rus, în situația în care nu ar fi putut obține mai mult, adică cooperarea sa militară împotriva Austro-Ungariei, având în vedere interesele românești ale întregirii naționale. Nu s-a putut obține nici un angajament însă în acest sens din partea guvernului român, nici în decembrie 1912, cu prilejul vizitei Marelui Duce Nicolae Mihailovici în România, în timpul Primului Război Balcanic, nici în iunie 1914, cu prilejul întrevederilor dintre Sazonov și I.I.C. Brătianu. Situația internațională gravă creată de izbucnirea războiului dintre Austro-Ungaria și Serbia, care implica extinderea conflictului în ipoteza unei intervenții militare ruse împotriva Austro-Ungariei, făcea necesară, pentru guvernul rus, nu numai cunoașterea exactă a poziției guvernului român, într-o asemenea eventualitate, dar și obținerea din partea acestuia a promisiunii unei cooperări militare. Așadar, Rusia a angajat efectiv negocieri pe această temă cu guvernul român. Firește, în această etapă, Petersburgul a formulat față de București cereri maximale și a făcut oferte minimale. Cererile maximale, așa cum s-a văzut din instrucțiunile date de Sazonov lui Poklewski la 29 iulie 1914, vizau ca România să participe „alături de noi [Rusia – n.n.] la un război împotriva Austriei”. Oferta, minimală, adresată guvernului român, era formulată ambiguu și se referea, așa cum am arătat, la faptul de a nu exclude „posibilitatea unor avantaje pentru România”.

---

⁴⁸ Vezi pe larg Nicu Pohoată, *op. cit.*, *passim*.

I.I.C. Brătianu, din motivele invocate mai sus, *a refuzat să precizeze, la cererea ministrului plenipotențiar al Rusiei, atitudinea guvernului român. A procedat cu mult tact, lăsând deschisă ușa dialogului, problema poziției României urmând să fie analizată în ședință de guvern.* La Petersburg, Sazonov se arăta neliniștit din acest motiv. Pe data de 29 iulie 1914, Sir G. Buchanan, ambasadorul Marii Britanii în Rusia, relatează lui Sir Edward Grey că a avut o discuție cu Sazonov în legătură cu poziția României. Cu acest prilej, șeful diplomației ruse își exprima „o considerabilă îndoială asupra atitudinii României în cazul unui război general și a zis că se temea că regele va lua partea Austriei, cu toate că simpatiile supușilor săi erau de partea Rusiei [s.n.]”⁴⁹.

În realitate, I. I. C. Brătianu considera că este prematură o precizare a poziției României în eventualitatea unui război austro-rus, el înțelegând să se limiteze, fără a pierde însă din vedere perspectiva evoluției evenimentelor, doar la a se pronunța în situația dată de războiul dintre Austro-Ungaria și Serbia. În plus, șeful guvernului român înțelegea că, dată fiind importanța României în cazul unui conflict austro-rus, chiar și simpla sa neutralitate avea un „preț”, care trebuia negociat cât mai bine cu Antanta, în conformitate cu interesele naționale.

Astfel, în ședința de guvern din 16/29 iulie 1914, a fost adoptată poziția de neutralitate față de conflictul sârbo-austriac⁵⁰, fără a se preciza și atitudinea României în ipoteza unui război austro-rus. Aceeași poziție a adoptat-o, tot pe 29 iulie 1914, și guvernul bulgar. Într-o telegramă către Sir Edward Grey, ambasadorul Marii Britanii de la Sofia, Sir Bax-Ironside, informa în acest sens: „Miniștrii român și grec au avertizat împreună guvernul bulgar că guvernele lor vor folosi toată convingerea de care sunt în stare pentru a menține termenii tratatului de la București și și-au demonstrat solidaritatea în această problemă. Guvernul bulgar și-a instruit reprezentanții să informeze guvernele pe lângă care sunt acreditați că Bulgaria va respecta stricta neutralitate. Politica Bulgariei va fi, totuși, una de oportunism”⁵¹.

Declarația guvernului român nu dădea, firește, satisfacție guvernului rus. Ca atare, pe data de 30 iulie 1914, Sazonov trimitea o nouă telegramă ministrului Rusiei la București, Poklevsky-Koziell, prin care îi dădea următoarele instrucțiuni: „Foarte confidențial. Dacă veți considera că este posibil să stabiliți cu cea mai mare exactitate avantajele pe care România ar putea conta, dacă ea va lua parte la războiul contra Austriei, dumneavoastră veți putea declara în mod categoric lui Brătianu că noi suntem gata să luăm în considerare alipirea Transilvaniei la România [s.n.]”⁵². Presa rusă manifesta, la rândul ei, în acele zile, un interes deosebit față de atitudinea României. Astfel, ziarul „Petersburger Herold”, din 29 iulie 1914, scria că interesul României este să elibereze pe românii din cuprinsul

⁴⁹ B.D.O.W., vol. XI, doc. nr. 271, p. 175. Sir G. Buchanan către Sir Edward Grey, 29 iulie 1914.

⁵⁰ „Universul”, XXXII, 1914, nr. 195, 16/31 iulie 1914.

⁵¹ B.D.O.W., vol. XI, doc. nr. 267, p. 173. Sir H. Bax-Ironside către Sir Edward Grey, 29 iulie 1914.

⁵² 1918 la români..., vol. I, p. 444.

Austro-Ungariei, ceea ce favorizează atragerea sa de partea Triplei Înțelegeri. „Fără îndoială – scria ziarul menționat – diplomația Triplei Înțelegeri stăruiește din toate puterile pentru a atrage România de partea ei. Călătoria de câteva zile a ministrului român de la Petersburg, domnul Diamandy, la București, arată că s-au făcut de la Petersburg propuneri importante guvernului român. Probabil că poziția României se va lămuri peste câteva zile”⁵³. „Planurile României reprezintă o mare enigmă”, sublinia ziarul „Petersburger Zeitung” din 30 iulie 1914⁵⁴.

Așadar, pentru a obține concursul României în cazul unui război mondial, *Rusia declara că este gata să ia în calcul unirea Transilvaniei cu România. Față de demersul anterior al diplomației ruse la București, se preciza clar „oferta” Petersburgului, „cererea” rămânând aceeași: participarea la război alături de Rusia împotriva Austro-Ungariei.*

În ziua în care ministrul Rusiei la București, Poklevsky-Koziell, a primit aceste instrucțiuni de la Sazonov, pe 30 iulie 1914, a avut loc o nouă ședință a Consiliului de Miniștri. Acesta a hotărât ca România să rămână neutră atâta timp cât situația creată nu se va modifica, adică atâta timp cât conflictul se desfășura numai între Serbia și Austria. Referitor la această hotărâre, Blondel se arăta nemulțumit, în raportul său din 31 iulie 1914 exprimându-și opinia că *interesul Triplei Înțelegeri este de a obține neutralitatea României și nimic mai mult. Cu alte cuvinte, neutralitatea României față de conflictul sârbo-austriac trebuia menținută și în cazul izbucnirii războiului mondial.* Deoarece o intervenție a României în conflict alături de Antanta era puțin probabilă, ministrul francez își exprima temerea că, în urma presiunilor Puterilor Centrale, guvernul român ar putea hotărî în cele din urmă o intervenție alături de Germania și Austro-Ungaria, abandonând astfel poziția de neutralitate. De aceea, după ședința respectivă de guvern, Blondel a avut întrevederi cu mai mulți membri ai cabinetului. Conținutul discuțiilor este clar sintetizat în raportul său: *„Toate eforturile mele au tins să demonstreze miniștrilor că după părerea mea adevăratul interes al României constă în a se menține pe terenul tratatului de la București și a nu se lăsa antrenată nici de o parte, nici de alta, declarându-se decisă a-și afirma neutralitatea [s.n.]”*⁵⁵.

Se poate constata că poziția lui Blondel era diferită de cea formulată de Sazonov prin amintitele instrucțiuni date lui Poklevsky-Koziell. În timp ce Blondel insista pentru obținerea neutralității României în cazul unui război mondial, Sazonov solicitase participarea acesteia alături de Antanta. Instrucțiunile lui Sazonov erau însă destul de flexibile, permițându-i ministrului rus de la București, Poklevsky-Koziell, să se adapteze situației, acesta având posibilitatea, așa cum am văzut, să stabilească *„cu cea mai mare exactitate avantajele pe care România ar putea conta [s.n.]”*. Se pare că *atitudinea lui Blondel a influențat-o pe cea a lui Poklevsky-Koziell, practic ambii diplomați susținând la București cauza*

⁵³ „Petersburger Herold”, 29 iulie 1914.

⁵⁴ Vezi ample extrase din presa rusă a acelor zile în A.M.A.E., Fond 71-1914, E1, Petersburg, 1914-1924, vol. 50. Diverse. 1914, ff. 1-57.

⁵⁵ D.D.F., 3^e serie, tome XI, doc. nr. 379. Blondel către Viviani, 31 iulie 1914.

neutralității României. Această realitate este consemnată de Al. Marghiloman în notele sale din 30 și 31 iulie 1914: „Poklevsky [...] îmi comunică că Rusia *nu ne cere decât neutralitatea* [s.n.]; mă conjură să lucrez în acest sens. [...] Blondel, înmuiat, nu mai predică decât neutralitate, nu se mai agită pentru ca să sărim în ajutorul Serbiei”⁵⁶.

În dimineața zilei de 31 iulie 1914 au avut loc discuții între prim-ministrul I.I.C. Brătianu și miniștrii rus și francez acreditați în capitala României. Din raportul lui Blondel către Viviani reținem în principal faptul că diplomatul francez a încercat să obțină o declarație categorică din partea lui Brătianu privitoare la menținerea neutralității României în situația izbucnirii unui război mondial. Prim-ministrul român le-a dat de înțeles celor doi diplomați că are unele rețineri determinate de teama că „*Marile Puteri nu vor trata România decât ca o cantitate neglijabilă, dacă ea se va menține departe de conflict* [s.n.]”. Cu alte cuvinte, *Brătianu ar fi dorit să obțină asigurări că, adoptând această atitudine, România va putea conta pe un sprijin al Antantei în înfăptuirea unității național-statale*. Blondel îl asigura pe prim-ministrul român că poziția de neutralitate a României „ar fi în avantajul aliaților noștri”, fapt pentru care Franța va fi recunoscătoare și, „dacă o reglementare generală va interveni [la sfârșitul războiului – n.n.], interesele României vor fi apărate”. Diplomatul francez arăta că, în cadrul discuției, ministrul rus Poklevsky-Koziell a făcut „aproape aceleași declarații”. Semnificativ este faptul că, potrivit relatării lui Blondel, diplomatul rus l-a asigurat pe Brătianu că neutralitatea României „ar fi considerată [de Rusia – n.n.] ca o *dovadă de prietenie* [s.n.]”. Blondel menționează că prim-ministrul român „a părut puțin tulburat” și „nu și-a luat angajamente formale”. A precizat că atitudinea României urmează să se decidă curând în cadrul unui Consiliu de Coroană⁵⁷.

Documentele rusești referitoare la convorbirile din 31 iulie 1914 purtate la București între I.I.C. Brătianu și miniștrii Blondel și Poklevsky-Koziell lasă să se înțeleagă faptul că *diplomatul rus a cerut totuși prim-ministrului român, în conformitate cu instrucțiunile primite de la Sazonov, ca România să participe alături de Rusia la război, oferindu-i-se în schimb sprijinul acesteia pentru dobândirea Transilvaniei*. La 2 august Poklevsky îl informa pe Sazonov că i-a transmis lui Brătianu informațiile primite cu privire la promisiunile făcute României, confirmând și ceea ce apare în raportul lui Blondel: „*Brătianu m-a întrebat dacă neutralitatea românească va fi considerată de noi ca o demonstrație de prietenie, ceea ce mi-am permis a răspunde afirmativ* [s.n.], orientându-mă după sensul general al telegramei Excelenței Voastre”⁵⁸.

Pe data de 31 iulie 1914, ministrul Angliei la București, Sir G. Barclay, îl informa pe Sir Edward Grey despre conținutul convorbirilor dintre prim-ministrul român și miniștrii francezi și rus: „Colegii mei francez și rus, care până acum au

⁵⁶ Al. Marghiloman, *Note politice. 1897-1924*, vol. I, ediție și introducere de Stelian Neagoe, București, Editura Scripta, 1993, vol. I, pp. 228-229.

⁵⁷ D.D.F., 3e série, tome XI, doc. nr. 446, pp. 366-367. Blondel către Viviani, 31 august 1914.

⁵⁸ *Documents diplomatique secrets russes...*, pp. 168-169; M.O.E.I., tom V, doc. nr. 469, p. 372.

avut speranțe în ceea ce privește atitudinea României în cazul unui conflict general, sunt acum foarte nerăbdători. *Au făcut tot posibilul dimineața aceasta să obțină de la prim-ministrul [român-n.n.] o asigurare de neutralitate, dar prim-ministrul a refuzat să-și ia acest angajament [s.n.] și a spus că problema trebuie discutată la un Consiliu [de Coroană – n.n.] la care să ia parte liderii partidelor politice*⁵⁹.

Prin urmare diplomații Antantei acreditați la București nu erau siguri de eficiența demersurilor franceze și ruse întreprinse pe lângă prim-ministrul român I.I.C. Brătianu. Având în vedere această situație, ministrul englez Sir G. Barclay, într-o nouă telegramă, din 1 august 1914, către Sir Edward Grey, propunea șefului diplomației britanice ca Foreign Office-ul să sprijine eforturile diplomatice franceze și ruse la București. După ce arăta că este „nesigur cu privire la atitudinea României“, Sir G. Barclay adăuga: „Cred că sfatul Marii Britanii are greutate. Obiecția României de a rămâne neutră este că la înțelegerea generală ea ar putea avea de suferit. Faptul că Marea Britanie ar sfătui neutralitatea ar putea diminua această teamă”⁶⁰. Edward Grey nu dorea însă nici o implicare a diplomației engleze în influențarea atitudinii României. În aceeași zi, printr-o telegramă, Grey preciza: „Privitor la neutralitatea României nu putem da sfaturi [s.n.]”⁶¹.

În zilele de 1 și 2 august 1914 a avut loc un schimb de opinii între Sazonov și Poincaré, prin intermediul ambasadorului rus la Paris, Izvolsky. *Atât șeful diplomației ruse, cât și președintele Franței considerau că, pentru a se obține o participare a României la război alături de Antanta, trebuie să se promită acesteia Transilvania*. Sazonov îi făcea cunoscut lui Poklevsky-Koziell conținutul acestui schimb de opinii și dădea acestuia instrucțiuni ca, pentru a produce asupra României efectul dorit, trebuie să i se promită Transilvania⁶².

Pe data de 2 august 1914, Blondel redacta un nou raport către Viviani în care evalua perspectiva ca decizia României să fie în conformitate cu interesele Antantei. Printre altele diplomatul francez arăta că „două curente se manifestă în cadrul cabinetului: unul antrenat de rege, ale cărui sentimente personale continuă să fie atrase către Tripla Alianță, celălalt mai independent, căruia îi repugnă o colaborare cu Austria. Regele se străduiește să-i convingă pe ultimii de superioritatea Triplei Alianțe și de avantajele pe care le-ar avea România prin situarea alături de cel mai puternic; el adăuga că angajamentele sale față de împăratul Franz Iosef l-ar obliga să meargă cu Austria și că acesta din urmă s-ar angaja, în caz de victorie, de a face să-i fie cedată României Basarabia. În tabăra adversă, continua Blondel, se obiectează că interesul României este de a nu se pune capăt niciodată speranței de a poseda Transilvania și că fără ajutorul Rusiei acest ideal național va trebui să fie abandonat; în aceste condiții, *cel mai înțelept ar fi să se conserve întreaga libertate de acțiune și o completă neutralitate, dacă nu se va crede că este absolut necesară alăturarea de partea Rusiei [s.n.]*”. Blondel arăta că el nu a încetat niciodată să apere cauza neutralității, încercând să-l influențeze în acest sens

⁵⁹ B.D.O.W., vol. XI, doc. nr. 350. Sir G. Barclay către Sir Edward Grey, 31 iulie 1914.

⁶⁰ *Ibidem*, doc. nr. 416, p. 248. Sir G. Barclay către Sir Edward Grey, 1 august 1914.

⁶¹ *Ibidem*, doc. nr. 432, p. 255. Sir Edward Grey către Sir G. Barclay, 1 august 1914.

⁶² Vezi pe larg A. Iordache, *op. cit.*, p. 96.

și pe omologul său rus. Diplomatul francez atrăgea atenția lui Poklevsky-Koziell că, având în vedere opinia și sentimentele regelui, „cel mai bine ar fi să se acționeze cu prudență, altfel spus pe etape”. Astfel, în prima etapă, neutralitatea României ar fi posibilă de obținut. El argumenta că o astfel de decizie „ar fi, în fapt, mai favorabilă Rusiei decât Austriei” și România, „angajându-se să fie respectat tratatul de la București, ar fi determinată ea însăși să se pronunțe împotriva Austriei, dacă această putere ar încerca să-i aducă vreo modificare”. „*Colegul meu – preciza Blondel –, care totdeauna a cerut cooperarea armatei române, a putut să se convingă că în acel moment nu era oportun să se insiste în această privință. De acord cu el, am continuat propaganda în favoarea neutralității* [s.n.]”. Diplomatul francez arăta că în România au loc foarte vii discuții între oamenii politici cu privire la atitudinea pe care trebuie să o adopte guvernul român. Blondel menționa că le-a urmărit cu cea mai mare atenție, stimulându-i pe cei care se arătau favorabili ideii neutralității, străduindu-se să-i convingă de contrariu pe cei cărora i se opuneau. În același raport se menționa și faptul că „după anunțarea declarației de război adresată de Germania Rusiei, regele s-a decis să convoace Consiliul de Coroană, unde a chemat, în afară de miniștri, pe șefii partidelor de opoziție și câțiva foști miniștri, la fel ca și pe președintele Camerei Deputaților”⁶³.

Rezultă cu claritate că diplomațiile rusă și franceză au urmărit cu perseverență să influențeze atitudinea României în momentul izbucnirii Primului Război Mondial. Fără îndoială că *atât Rusia, cât și Franța ar fi dorit o alăturare a României de partea Antantei, dar treptat atât la Petersburg, cât și la Paris s-a înțeles că fie și numai declararea neutralității acesteia ar fi reprezentat un real succes*. Înaintea momentului adoptării unei decizii de către factorii de răspundere de la București, diplomațiile franceză și rusă nu aveau certitudinea că marea bătălie diplomatică pentru România a fost câștigată. Deși s-au făcut promisiuni de sprijin în vederea înfăptuirii unirii Transilvaniei cu România, dar numai pentru alăturarea în război și nu în schimbul neutralității, guvernul român nu a putut obține și garanții reale în acest sens⁶⁴. Asemenea garanții nu puteau să fie date decât prin încheierea unui acord. Această problemă nu s-a putut pune însă în împrejurările de atunci, *guvernul român evitând orice declarație, chiar verbală, care ar fi însemnat asumarea unui angajament*. Contribuiau la aceasta, în mod evident, atât presiunile Puterilor Centrale pentru punerea în aplicare a tratatului de alianță, cât și poziția regelui Carol I. *Contactele diplomatice cu Antanta, care au avut practic semnificația unor tratative româno-ruse, în cadrul cărora s-a implicat și diplomația franceză, reprezentau însă premise reale ale continuării dialogului în vederea încheierii unui acord în acest sens. În plus, asigurările date că neutralitatea României avea să fie interpretată de Antantă ca un gest de amicitie aveau greutatea lor și nu puteau să nu influențeze decizia factorilor de răspundere de la București*.

⁶³ D.D.F., 3^e serie, tome XI, doc. nr. 633, pp. 484-485. Blondel către Viviani, 2 august 1914.

⁶⁴ Aprecierea istoricului Șerban Rădulescu-Zoner potrivit căreia interpretarea de către Consiliul de Coroană a tratatului cu Tripla Alianță a avut loc „după ce guvernul primise garanții din partea Antantei” ni se pare exagerată. Vezi Gh. N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 416.

Așa cum se știe, decizia privitoare la poziția României față de conflictul mondial a fost adoptată în ședința Consiliului de Coroană din 3 august 1914, desfășurată la Sinaia. Despre desfășurarea ședinței Consiliului de Coroană din 3 august 1914 s-a scris mult în istoriografia românească, faptele fiind prea bine cunoscute pentru a insista asupra lor⁶⁵. Ne mărginim la a prezenta câteva *scurte considerații, cu caracter de concluzii*, în legătură cu semnificația deciziei expectativei armate, hotărâtă atunci, pentru relațiile României cu Marile Puteri, aflate în grupări politico-militare opuse, îndeosebi cu cele din cadrul Antantei.

Diplomația Antantei a apreciat pozitiv decizia luată de Consiliul de Coroană de la Sinaia. Era în fond încununarea unei îndelungate perioade de eforturi diplomatice pentru scoaterea României din orbita politică a Puterilor Centrale. Chiar dacă nu s-a reușit atragerea acesteia în conflict de partea Antantei, atitudinea României era în fond favorabilă acțiunilor sale militare. În plus, exista speranța unei alăturări în perspectivă a României în conflict de partea acesteia, date fiind interesele sale majore ale întregirii naționale. Reorientarea politicii externe românești în perioada anterioară izbucnirii războiului reprezenta o premisă importantă a unei apropieri politice. Pe bună dreptate, *neutralitatea hotărâtă de Consiliul de Coroană de la Sinaia era apreciată ca o victorie importantă a Antantei în marea bătălie diplomatică pentru România*.

Blondel considera că soluția adoptată era în definitiv „destul de satisfăcătoare” și confirmă cu previziunile sale. În concepția sa, România era „suficient de detașată de Austria pentru a rămâne neutră în conflictul austro-rus [s.n.]”⁶⁶. Așa cum s-a văzut în paginile anterioare, Blondel susținuse cu energie soluția neutralității. Lunga ședere în România, experiența acumulată ca diplomat îl făceau să analizeze realist perspectivele evoluției politicii externe românești. Solicitarea intervenției României în război de partea Antantei, așa cum concepea diplomația rusă, i se părea nerealistă. În concepția sa, atragerea României de partea Antantei trebuia realizată în etape, iar neutralitatea declarată la începerea războiului marca finalizarea unei prime perioade de eforturi diplomatice, deschizând calea unei a doua etape, care să aducă România alături de Antanta. Date fiind interesele naționale ale unității statale, Blondel considera că, prin forța împrejurărilor, România va fi nevoită cu timpul să acționeze împotriva Austro-Ungariei⁶⁷.

Spre deosebire de Blondel, Paléologue, ambasadorul Franței la Petersburg, împărtășea punctul de vedere al lui Sazonov⁶⁸. Șeful diplomației ruse își pusese speranțe în atragerea României în război de partea Antantei și în acest sens își redactase instrucțiunile către ministrul Rusiei la București, Poklevsky-Koziell.

---

⁶⁵ Vezi îndeosebi G. Fotino, *Une séance historique au Conseil de la Couronne*, în „Revue des deux mondes”, 1 august 1930, pp. 306-311; A. Iordache, *op. cit.*, pp. 98-118; Ion Mamina, *Consiliul de Coroană*, București, Editura Enciclopedică, 1997, pp. 27-52. Vezi și M. Mușat, I. Ardeleanu, *op. cit.*, pp. 442-444.

⁶⁶ D.D.F., 3e série, tome XI, doc. nr. 633, pp. 484-486.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ V. Vesa, *op. cit.*, p. 63.

Promisiunea acordării unui sprijin pentru unirea Transilvaniei cu România reprezentase miza politicii sale de atragere a României. Prin urmare, *din punct de vedere rus, neutralitatea hotărâtă de Consiliul de Coroană de la Sinaia reprezentase un succes parțial. De aceea, eforturile pentru atragerea României în război de partea Antantei au continuat.*

Stadiul relațiilor româno-ruse în momentul declanșării războiului oferea o bună bază pentru activitatea diplomației ruse. În fond, între Rusia și România se angajaseră tratative diplomatice, iar continuarea acestora era favorizată de reorientarea politicii externe românești. Că a existat o *continuitate în desfășurarea tratativelor româno-ruse*, în opinia noastră, este un fapt care nu poate fi pus la îndoială. Hotărârea Consiliului de Coroană din 3 august 1914 nu numai că nu le-a întrerupt, dar chiar le-a accelerat. Totodată, putem spune că le-a pus pe alte baze, deoarece *decizia de neutralitate adoptată cu acel prilej reprezenta o dovadă a faptului că România totuși nu era dispusă să urmeze Puterile Centrale în război. Dacă nu era posibilă în cele din urmă o atragere a României în conflict de partea Rusiei, cel puțin menținerea neutralității acesteia era avantajoasă din punct de vedere militar. Prin însăși poziția sa geografică, România reprezenta un adevărat scut de protecție, suplinind existența unui flanc Sud-Estic al Frontului de Est.*

Este explicabil astfel de ce Sazonov a acționat insistent și foarte rapid în vederea încheierii unei *convenții româno-ruse*. Astfel, la numai două zile de la desfășurarea ședinței Consiliului de Coroană de la Sinaia, C. Diamandy transmitea, pe data de 5 august 1914, Ministerului de Externe din România știrea despre remiterea de către Sazonov a unui text de proiect referitor la încheierea unei convenții româno-ruse⁶⁹. Proiectul, înaintat într-un interval destul de scurt, era, desigur, rezultatul unor tratative mai îndelungate între București și Petersburg, oricum anterioare declarării neutralității, dovedind continuitatea acțiunii de reorientare a politicii externe românești. Proiectul de convenție prevedea angajarea României cu toate forțele într-o cooperare militară cu Rusia contra Austro-Ungariei, începând cu data semnării acordului, în schimbul angajamentului Rusiei, „de a nu înceta războiul contra Austro-Ungariei înainte ca teritoriile din Monarhia austro-ungară locuite de populație românească să fie reunite la Coroana României⁷⁰”. Limitele acestor teritorii erau stabilite într-o hartă anexă.

Se poate constata că *proiectul de convenție prevedea, așa cum ceruse diplomația rusă înainte de declanșarea războiului, cooperarea militară a României și nu neutralitatea acesteia. Treptat, în urma negocierilor, poziția diplomației ruse a evoluat, de la pretenția cooperării militare cu România, la cererea simplei sale neutralități binevoitoare, în schimbul garantării unirii provinciilor românești din Austro-Ungaria. Acordul româno-rus s-a semnat în cele din urmă pe data de 27 septembrie/10 octombrie 1914, pe aceste noi baze, și reflectă importanța pe care o acorda Rusia României în contextul desfășurării războiului⁷¹.*

⁶⁹ A.M.A.E., Fond 71-1914, E2, Partea a II-a, vol. 32, Rapoarte politice de la Petersburg, f. 28.

⁷⁰ M.O.E.I., tom VI, partea I, doc. nr. 22, pp. 20-21.

⁷¹ Despre încheierea acordului româno-rus din 27 septembrie/10 octombrie 1914, vezi pe larg Ion M. Oprea, *op. cit.*, pp. 71-73; A. Iordache, *op. cit.*, pp. 120-129.

În ceea ce privește Anglia, al treilea partener al Triplei Înțelegeri, s-a putut constata politica deliberată a Foreign-Office-ului de a nu se implica direct în influențarea deciziei României privitoare la atitudinea pe care urma să o adopte. După intrarea Marii Britanii în război, cabinetul de la Londra a acționat însă în mod solidar cu aliații săi. Semnificativ ni se pare din acest punct de vedere faptul că încă în momentul în care Sazonov propunea guvernului român proiectul de convenție româno-rusă, despre care am amintit, pe lângă garanțiile pe care le acorda Rusia, se mai dădeau asigurări României că va primi și garanții franco-engleze pentru aplicarea întocmai a prevederilor acesteia.

Având în vedere rolul pasiv pe care l-a avut Anglia în reorientarea politicii externe a României, putem aprecia cu certitudine că, în fapt, *victoria în marea bătălie diplomatică pentru România a revenit în primul rând diplomației franco-ruse*. Fără îndoială, neutralitatea României era favorabilă Antantei și de aceea diplomația franco-rusă a făcut tot ce s-a putut pentru a se ajunge la acest rezultat. Se impune totuși o precizare importantă. Așa cum s-a arătat, hotărârea Consiliului de Coroană nu a fost un act fortuit, determinat de succesul unei diplomații sau de insuccesul alteia. Indiferent de calitățile diplomaților Antantei, dacă interesele României nu cereau să se adopte o astfel de poziție ei nu ar fi avut nici un succes⁷². În această ordine de idei, apreciem că *diplomația Antantei, deși a influențat reorientarea politicii externe a României, nu a avut rolul determinant. Ceea ce a avut un rol fundamental în imprimarea unui nou curs politicii externe a României a fost „factorul național”, presiunea puternică a opiniei publice în vederea înfăptuirii unității național-statale. Această veritabilă „forță profundă” făcea necesară dezangajarea României din sistemul Triplei Alianțe și reorientarea spre Antanta, pe al cărei sprijin se miza în înfăptuirea, chiar și numai parțială, a idealului național*. Așadar, înainte de toate au prevalat marile interese ale României.

Așa cum se știe, formula „expectativei” armate și nu a „neutralității”, adoptată de Consiliul de Coroană, viza nu numai apărarea frontierelor, în condițiile desfășurării războiului, ci și posibilitatea obținerii unor garanții din partea Rusiei și Franței în vederea înfăptuirii unității național-statale. În același timp, prin adoptarea expectativei armate, România putea păstra până la momentul oportun o supapă de siguranță față de Puterile Centrale, cărora decizia guvernului român le fusese prezentată drept un act amical⁷³.

Precizăm și faptul că *decizia adoptată de Consiliul de Coroană de la Sinaia din 3 august 1914 s-a bazat în exclusivitate pe analiza oportunității aplicării tratatului de alianță cu Austro-Ungaria și nu a avut în vedere posibilitatea unei apropieri politice de Antanta, cu atât mai puțin a unei intrări în război de partea acesteia. Relațiile României cu Antanta nu au fost discutate în respectivele circumstanțe în care opțiunea regelui Carol I era de intrare în război alături de Puterile Centrale. Formula expectativei armate, susținută de prim-ministrul I.I.C. Brătianu și adoptată de guvernul român, reprezenta însă o soluție în conformitate*

⁷² Vezi V. Vesa, *op. cit.*, p. 64.

⁷³ Gh.N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 418.

cu interesele reale ale României și o premisă pentru o politică în conformitate cu idealul înfăptuirii, chiar și numai parțiale, a unității național-statale. Astfel, reorientarea politicii externe a României către Antanta, începută în perioada anterioară, se putea continua pe o bază nouă, conferită de decizia dezangajării de alianța cu Puterile Centrale. Comunicatul oficial prezentat după desfășurarea Consiliului de Coroană menționa totuși, din motive lesne de înțeles, numai preocuparea guvernului pentru apărarea țării, ceea ce însemna prioritatea acordată, în continuare, asigurării securității naționale. A fost poziția care a permis guvernului român ca, după încă doi ani de lungi și complicate negocieri diplomatice secrete, să încheie în august 1916 convențiile politică și militară cu Antanta, prin care s-a alăturat acesteia în război, în vederea întregirii României⁷⁴.

Ne îngăduim să apreciem că, din punct de vedere politic, decizional, *prioritatea acordată înfăptuirii unității naționale, odată cu intrarea României în război de partea Antantei, prezenta mari inconveniente*. Aceasta însemna, în fapt, abandonarea vechiului sistem de securitate al României bazat pe sprijin german și renunțarea la Basarabia. În plus, garanțiile acordate de Antanta României cu privire la drepturile sale asupra teritoriilor românești din cuprinsul Austro-Ungariei erau condiționate de participarea sa la război împotriva Puterilor Centrale. Consecințele au fost dramatice, deoarece garanțiile Antantei erau insuficiente în planul asigurării securității naționale și România, trebuie să o spunem foarte clar, a pierdut războiul, în pofida efortului militar și a sacrificiilor sale extraordinare de pe câmpul de luptă. Încheierea păcii separate cu Puterile Centrale în 1918, de către guvernul Al. Marghiloman, de orientare filogermană, era o soluție *in extremis* pe linia asigurării securității naționale, dar care fusese interzisă României prin convențiile încheiate cu Antanta în august 1916. Firește, I.I.C. Brătianu nu putea să obțină mai mult prin negocieri, în condițiile în care intrarea României în război era cerută sub formula imperativă „Acum ori niciodată!”. Din perspectivă istorică, constatăm că *nici soluția intrării în război de partea Puterilor Centrale, în scopul eliberării Basarabiei, nu era mai puțin lipsită de riscuri pentru România*. Deși părea să favorizeze asigurarea securității naționale, această politică nu garanta înfăptuirea unității naționale. În fond, Primul Război Mondial s-a finalizat cu victoria Antantei asupra Puterilor Centrale, ceea ce confirmă, *post factum*, valoarea politicii externe a guvernului I.I.C. Brătianu. În fapt, *cele două „priorități” avute în vedere de clasa politică, unitatea națională și securitatea națională, fără a se exclude reciproc, au devenit alternative pentru politicile guvernamentale după intrarea României în război, în funcție de orientarea externă a respectivelor guverne*. În stadiul actual al cercetărilor, nu dispunem însă de dovezi documentare privind existența unei înțelegeri prealabile între I.I.C. Brătianu și Al. Marghiloman sau, într-un cadru mai larg, la nivelul clasei politice, privind alternanța la guvernare în perioada participării României la Primul Război Mondial, în cazul unui eșec al politicii filoantantiste.

---

⁷⁴ Pentru relațiile României cu Antanta în anii 1914-1916, vezi îndeosebi A. Iordache, *op. cit.*, pp. 119-238. Pentru aspectele militare ale cooperării României cu Antanta în timpul războiului, vezi Dumitru Preda, *op. cit.*, *passim*.

Adăugăm și faptul că *neutralitatea a fost o soluție temporară*. Ea nu putea fi una definitivă. Astfel au gândit la vremea respectivă factorii decizionali aflați la conducerea României și așa s-au petrecut faptele istorice. De aceea, considerăm că aprecierile istoriografice, conform cărora decizia unei neutralități definitive ar fi fost posibilă și chiar mai benefică pentru evoluția statului român, nu au un temei documentar real, situându-se pe „terenul” nesigur al istoriei contrafactice⁷⁵.

Așa cum se știe, unitatea națională a tuturor românilor s-a realizat în 1918. Ea s-a înfăptuit însă prin sacrificarea vechiului sistem al securității naționale, care asigurase stabilitate României pe plan extern, cu sprijin german, timp de mai bine de trei decenii. Sistemul de securitate creat după 1918, în noul context internațional, a fost, din păcate, pentru România, mai puțin eficient. Oricum, s-a dovedit a fi, în cele din urmă, destul de fragil. România Mare era mai greu de apărat decât Vechiul Regat.

---

⁷⁵ Istoricul Lucian Boia, susținător al acestui punct de vedere, scria următoarele: „Dacă intrarea în război de o parte sau de alta avea obiective precise: Transilvania și Bucovina pentru unii, pentru alții Basarabia (și iarăși Bucovina, în măsura în care austriecii ar fi cedat-o ca preț al colaborării), *neutralitatea prezenta ținte mai puțin precise, dar s-ar fi putut dovedi o soluție demnă de urmat: mai prudentă și poate nu lipsită de beneficii* [s.n.]. În mod evident, ar fi scutit România de imense pierderi umane și materiale. Contează până la urmă și viața oamenilor, a fiecărui om în parte, nu numai marile proiecte naționale. De altfel, nu era deloc sigur că războiul, cu o tabără sau alta, va fi câștigat. Putea, la fel de bine, să fie pierdut. Dar și fără intrarea României în război s-ar fi întâmplat ceea ce până la urmă s-a întâmplat, și nu datorită României, adică sfărâmarea Austro-Ungariei și dezmembrarea parțială a Rusiei; *s-ar fi putut câștiga și în aceste condiții Transilvania, Bucovina și Basarabia* [s.n.]. În fond, Basarabia a revenit nici măcar unei României neutre, ci României înfrânte, pur și simplu fiindcă așa au decis basarabeni. S-ar fi putut opune puterile Antantei unei decizii similare a românilor transilvăneni? Și de ce să se opună, doar pentru a lăsa Transilvania adversarei lor Ungaria? Nu e de neglijat nici faptul că România ar fi avut o armată intactă și pe picior de război, ceea ce nu mai era cazul spre sfârșitul anului 1918. Probabil că ar fi obținut o graniță vestică mai puțin favorabilă; Banatul, de pildă, ar fi putut să revină sârbilor în întregime. În ansamblu însă, *soluția neutralității era cea mai puțin riscantă și se putea dovedi profitabilă; dar pentru destui dintre contemporani, principalul ei cusur consta tocmai în riscul de a nu căpăta în cele din urmă nimic* [s.n.]”. Vezi Lucian Boia, *op. cit.*, pp. 39-40.